

นวัตกรรมการผลิตรายการออนไลน์เพื่อให้ความรู้โควิด-19 สำหรับคนหูหนวก
กรณีศึกษา รายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live¹

INNOVATIVE PRODUCTION OF AN ONLINE PROGRAM TO EDUCATE COVID-19
FOR THE DEAF: A CASE STUDY OF THAI DEAF HEALTH

พันทกานต์ ทานนท์²

Phanthakan Thanon

Article History

Received: 08/23/2022

Revised: 10/25/2022

Accepted: 10/27/2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการผลิตรายการ รูปแบบ และเนื้อหาของรายการ คนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูล 2 ส่วน คือ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ผลิตรายการ โดยการจัดสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตรายการ จำนวนทั้งสิ้น 12 คน และ 2. การวิเคราะห์เนื้อหารายการ โดยศึกษาจากการวิเคราะห์คลิปรายการ จำนวนทั้งสิ้น 24 ตอน รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า รายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ถือเป็นนวัตกรรมการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวก ในรูปแบบรายการสด ผ่านการสตรีมมิงในเฟซบุ๊กและยูทูบด้วยภาษามือเต็มจอ โดยมีพิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวก และล่ามภาษามือ ดำเนินรายการร่วมกัน ผู้ชมทั้งคนหูดีและคนหูหนวกสามารถรับชมรายการไปพร้อมกันโดยไม่ต้องมีบริการเสริม เป็นการทำงานของสื่อแบบ Born Accessible ที่สร้างความเท่าเทียมให้คนหูหนวกในการรับสื่อและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ผ่าน 4 ขั้นตอนในการผลิตรายการ ซึ่งเกิดจากการวางแผนเตรียมงานจากผู้ผลิตรายการที่มีประสบการณ์การทำงานกับคนหูหนวก โดยได้สำรวจข้อมูลเพื่อศึกษารูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอ จากคนหูหนวก ล่ามภาษามือ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อสร้างสรรค์รายการให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติการรับสื่อของคนหูหนวกมากที่สุด คนหูหนวกเข้ามามีบทบาทและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมใน 2 ระดับ คือ 1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร 2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ ส่วนรูปแบบของรายการนั้นจะวางความสำคัญในการนำเสนอของทั้งพิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวกอย่างเท่าเทียม มีการใช้ภาพ วิดีโอ ประกอบในรายการเพื่อสร้างความเข้าใจ รายการแบ่งช่วงรายการออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงการให้ความรู้ด้านสุขภาพจากผู้เชี่ยวชาญ กับช่วงเล่นเกมตอบคำถาม โดยผู้ชมสามารถฝากคำถามในรายการได้ 4 รูปแบบ คือ 1. ข้อความ

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนประเภท Investigator-Initiated Project (IIP) จากสายงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

² อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตรสื่อดิจิทัลและการสร้างสรรค์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Lecturer, Ph.D, Faculty of Communication Arts, Dhurakij Pundit University

Email: phanthakan.tha@dpu.ac.th *Corresponding author

12 | วารสารนวัตกรรมสังคมและเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน

2. คลิปวิดีโอ 3. ถามสดร่วมจอขณะถ่ายทอดสด และ 4. คอมเมนต์ขณะถ่ายทอดสด ส่วนทางด้านเนื้อหา พบว่า รายการจะคัดเลือกประเด็นในการนำเสนอเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในช่วงที่มีวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 รวมไปถึงประเด็นสุขภาพอื่น ๆ ใกล้เคียงแล้วนำมาย่อยประเด็นให้เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งผู้ชมสามารถร่วมกำหนดประเด็นหรือหัวข้อ ที่สนใจมาทางรายการได้ สิ่งเหล่านี้เอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกได้อย่างเต็มที่

คำสำคัญ: คนหูหนวก นวัตกรรมการผลิตรายการออนไลน์ คนหูหนวกรู้สู้โควิด Live โควิด-19

ABSTRACT

This research investigated the program production process, format, and contents of a live program titled “Thai Deaf Health” using the qualitative research methodology. The study consists of two parts: (1) analysis of data from producers through focus groups and in-depth interviews with 12 program producers, (2) analysis of program contents through an analysis of 24 episodes of the program as well as analysis of information from various documents concerned.

The findings suggested that the investigated program “Thai Deaf Health” could be considered an innovative program for the deaf; it entailed live streaming on Facebook and YouTube with full-screen sign language. The program involved the hearing people, the deaf, and sign language interpreters, working together. The audience, whether hearing or deaf people, could watch the program at the same time without any additional service. It is considered media with a born accessible approach designed to create equity of information exposure for the deaf through four stages of program production based on the planning and preparation on the part of program producers with experience in working with the deaf. In addition, a survey was also conducted to study the format, contents, and presentation from the deaf, sign language interpreters and experts to ensure that the program creation most corresponds to the needs and nature of the media exposure of the deaf. The deaf played a part in the participatory communication at two levels: as audience and as producers. As for the program format, it was designed to ensure a proper balance between the roles played by hearing and deaf people, using images and videos throughout for better understanding. The program consists of two sections: one involving health education by experts, and the other being a Question and Answer game. The audience could ask or leave their questions for the program in four ways: text messages, video clips, live questions during the broadcasting, and comments during the live broadcast. With regard to the contents, it was found that the program would select issues for presentation on how to conduct one’s life during the COVID-19 pandemic, including other immediate health concerns. The issues were then simplified for quick and easy understanding. The audience could also contribute to the formation of interesting issues or topics to the program. These were conducive to the full utilization and participation of the deaf.

Keywords: Deaf people, Innovation in online production, Live program titled “Thai Deaf Health”, COVID-19

บทนำ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 สื่อเป็นที่พึ่งสำคัญในการให้ข้อมูลสำคัญกับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งการนำเสนอข่าวสารการเพิ่มจำนวนผู้ติดเชื้อรายวัน การแพร่เชื้อ วิธีการป้องกันตนเอง หรือมาตรการต่าง ๆ จากรัฐบาล ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนในสังคมต้องคอยติดตามข่าวสาร เพื่ออัปเดตและเป็นความรู้ในการป้องกันตนเองและคนในครอบครัว แต่ท่ามกลางข้อมูลในภาวะวิกฤติที่ถูกสื่อสารออกมานั้น กลุ่มคนหูหนวกกลับต้องเผชิญกับปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชัดเจน ผลกระทบจากการเว้นระยะห่างทางสังคม และการเข้าไม่ถึงการเยียวยาต่าง ๆ จากภาครัฐดังที่สุชาติ จิตธสุภาพ (อ้างอิงในศรัักษ์ แก้วสุราษ, 2563) ล่ามภาษามือที่มีประสบการณ์ทำงานใกล้ชิดกับคนหูหนวกมานานกว่า 20 ปี อธิบายว่า “ช่วงแรกที่เกิดโควิด-19 เป็นปัญหากับคนหูหนวกมาก เพราะข่าวสารมีความหลากหลาย และยังไม่ได้มีการกลั่นกรอง คนหูหนวกคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า เขาวิตกกังวลมากเพราะไม่แน่ใจว่าสาเหตุของโรคมาจากไหน ค้างคาวหรืองู ตกลงแล้วมาจากไหนกันแน่ ซึ่งเราเองก็ได้แต่ตอบว่าไม่มั่นใจ เพราะเวลานั้นยังไม่มีใครทราบ แต่คนหูหนวกยิ่งเครียดยิ่งกังวลมากกว่า เพราะเขาไม่มีข้อมูลเลย ว่าติดกันแบบไหน คนสูดหรือไม่ ป้องกันอะไรได้บ้าง ช่วงที่ทุกคนต้องการข้อมูลข่าวสาร ก็เป็นช่วงที่คนหูหนวกต้องการเหมือนกัน แต่กลับไม่มีข้อมูลที่เข้าถึงได้”

การนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และการส่งเสริมการเข้าถึงชุดความรู้ต่อกลุ่ม คนหูหนวกก็เช่นกัน ซึ่งทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เล็งเห็นความสำคัญในส่วนนี้จึงได้ร่วมมือกับ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ผลิตรายการ “คนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live” เป็นรายการออนไลน์ที่ออกอากาศสดผ่านทางเฟซบุ๊กแฟนเพจคนหูหนวกรู้ สู้โควิด และยูทูบ Thai Deaf TV ทุกวันศุกร์ เวลา 19.30-20.30 น. ออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2564 มีจำนวนรายการทั้งสิ้น 24 ตอน รายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ถือเป็นรายการออนไลน์ที่ออกอากาศสดเต็มรูปแบบที่มีล่ามภาษามือเต็มจอ มีเนื้อหารายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ให้กับคนหูหนวกโดยเฉพาะ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำเสนอ โดยในรายการจะมีทั้งพิธีกรคนหูหนวก พิธีกรคนหูดี และล่ามภาษามือ พร้อมทั้งวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ จากหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข ที่จะหมุนเวียนมาให้ความรู้ในแต่ละตอนอีกด้วย

ด้วยความน่าสนใจของรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ที่ถือว่าเป็นนวัตกรรมการผลิตรายการออนไลน์ที่ออกอากาศสดเต็มรูปแบบครั้งแรกเพื่อคนหูหนวก เป็นรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดใหม่ของไวรัสโควิด-19 และยังเป็นรายการที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนหูหนวก รวมทั้งการนำเสนอทั้งรูปแบบและเนื้อหารายการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชมที่เป็นกลุ่มเฉพาะอย่างคนหูหนวกในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำไปใช้ดูแลตนเองและครอบครัวในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี จึงนำมาสู่ความสนใจของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการผลิตรายการว่าจะมีกระบวนการสร้างสรรค์รายการอย่างไรบ้าง การวางแผนตั้งแต่การคิดประเด็น เนื้อหา การคัดเลือกวิทยากร การมีส่วนร่วมของคนหูหนวกในรายการ รวมทั้งประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบในการผลิตรายการ และศึกษารูปแบบและเนื้อหาของรายการ เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปพัฒนารายการสำหรับการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวกต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตรายการในรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live
2. เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาของรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live

การทบทวนวรรณกรรม

นวัตกรรมการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวก

ผู้วิจัยพบข้อมูลรายการที่มีนวัตกรรมในการผลิตรายการทั้งรายการบันทึกเทปที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ และรายการออนไลน์ที่เผยแพร่ทางยูทูบและเว็บไซต์ ดังนี้

รายการหัตถภาษานานาข้าว ถือเป็นรายการข่าวภาษามือแห่งแรกของประเทศไทยที่ใช้ผู้ประกาศเป็นคนหูหนวกและใช้ภาษามือในการนำเสนอข่าว โดยทดลองออกอากาศทางยูทูบและเว็บไซต์ (voice online, 2554) และทำให้เกิดขึ้นของรายการ Deaf Channel ซึ่งสำนักงาน กสทช. จัดทำเป็นรายการต้นแบบ ดำเนินการผลิตโดยสถานีโทรทัศน์ภาษามือเพื่อคนหูหนวก Thai Deaf TV ของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และร่วมสนับสนุนช่องทางการออกอากาศทางทรูวิชั่นส์ โดยสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นเนื้อหา และมีพิธีกรหูหนวกเป็นรายการแรก ถือเป็นรายการโทรทัศน์ที่นำเสนอด้วยภาษามือเต็มจอรายการแรกบนจอโทรทัศน์ประเทศไทย และยังมีคำบรรยายแทนเสียง และเสียงพากย์ เพื่อให้ทุกคนสามารถรับชมร่วมกันได้ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ TNN 2 ทางทรูวิชั่นส์ ช่อง 8 และชมผ่านจานดาวเทียมระบบอื่น ๆ และแอปพลิเคชัน HTV ในสมาร์ตโฟนและแท็บเล็ต (ตรี บุญเจือ, 2562, น.140) และหลังจากนั้นมีการพัฒนาการผลิตรายการในลักษณะดังกล่าว ออกมาให้เห็นทางสถานีโทรทัศน์อีกหลายรายการ

ล่าสุดสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้เปิดตัว VIPA ซึ่งเป็นแพลตฟอร์ม OTT ถือเป็นผู้ให้บริการแพลตฟอร์มวิดีโอสตรีมมิงเจ้าแรกในประเทศไทย ที่พัฒนานวัตกรรมใหม่ Big Sign ภาษามือใหญ่เต็มจอ โดยเริ่มให้บริการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา ซึ่งกลุ่มผู้ชมคนหูหนวกสามารถเลือกรับชมเนื้อหาระหว่างจอภาพปกติและจอภาพ Big Sign สามารถเข้าถึงสาระประโยชน์ควบคู่ความบันเทิงได้พร้อม ๆ กับกลุ่มผู้ชมคนหูดี เข้าถึงเนื้อหาทุกรูปแบบได้อย่างเท่าเทียม (คมชัดลึก ออนไลน์, 2565) จากการทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับนวัตกรรมการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวกในประเทศไทย ทำให้เห็นถึงแนวทางและรูปแบบการผลิตรายการที่ถูกออกแบบขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการรับสื่อของคนหูหนวก โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาการผลิตรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ซึ่งถือเป็นรูปแบบการผลิตรายการที่ใช้นวัตกรรมการผลิตด้วยการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในรูปแบบรายการสดผ่านการสตรีมมิงในเฟซบุ๊กและยูทูบ ด้วยภาษามือเต็มจออีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการผลิตรายการ

Wetzel (1990 อ้างถึงในอลิสซา ชินกงอำนาจ, 2560, น. 12) กล่าวว่า การผลิตรายการหลาย ๆ ประเภทจะถ่ายทำกันในห้องจัดรายการ โดยมีการวางแผนและเตรียมงานมาเป็นอย่างดีก่อนการถ่ายทำรายการทุกครั้ง โดยทั่วไปการผลิตรายการประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นวางแผนก่อนการผลิตรายการ (Preproduction Planning) ของการวางแผน ประชุมบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เตรียมงานให้พร้อมก่อนการบันทึกเสียง หรือการถ่ายทำรายการ นับเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญมาก 2. ขั้นเตรียมการผลิตรายการ เป็นขั้นตอนที่ประกอบด้วย การจัดเตรียม และการซ้อม 3. ขั้นการผลิตรายการ คือ ขั้นตอนของการบันทึกเทปรายการหรือถ่ายทอดสด หลังจากทีทีมงานทุกฝ่ายเตรียมความพร้อมมาเป็นอย่างดีในวันถ่ายทำจริงจะเป็นการรวมทีมงานมาประจำที่ห้องสตูดิโอหรือพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นสถานที่ถ่ายทำ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในขณะที่บันทึกเทปหรือออกอากาศสด และ 4. ขั้นหลังการผลิตรายการ เป็นขั้นตอนการตัดต่อรายการและประเมินผลการทำงานของทีมงานนับเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตรายการ โดยผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาใช้เพื่อศึกษาถึงกระบวนการผลิตรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live

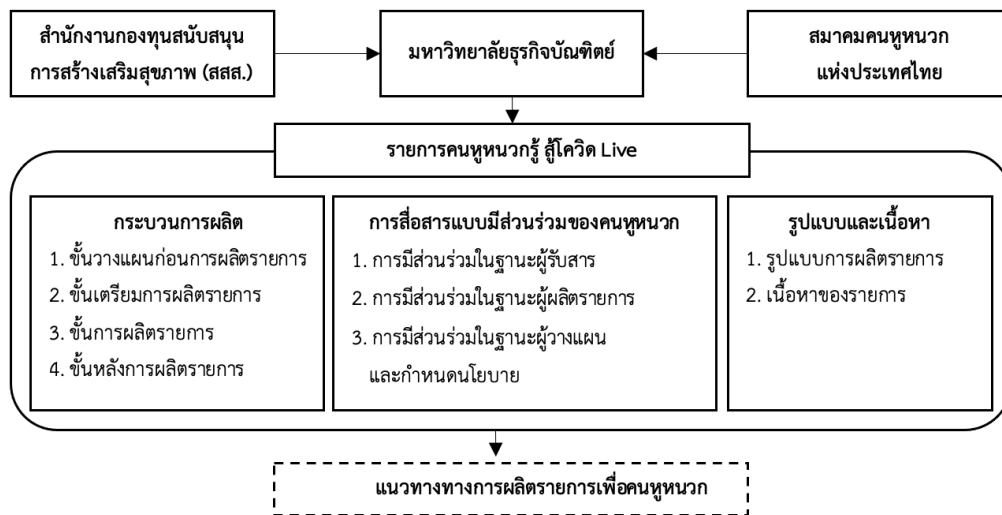
แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เมื่อนำใช้ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกในกระบวนการผลิตรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live จึงจำเป็นต้องเข้าใจในระดับของการมีส่วนร่วมของคนหูหนวก โดยผู้วิจัยใช้ระดับของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของกาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) เป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แบ่งระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ระดับ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ชม/ผู้รับสาร/ ผู้ใช้สาร เป็นขั้นตอนระดับล่างสุดของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การรับชมรายการอยู่เฉยๆ จดหมายหรือโทรศัพท์เข้า

มาแสดงความคิดเห็น ตีพิมพ์ เสนอแนะ รายงานผลการรับชมให้ผู้ผลิตทราบเป็นตัวแทนส่งข่าวสาร ร่วมแจ้งข่าวสารตรวจสอบข่าวสาร กับพื้นที่ร้องทุกข์ ร้องเรียนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ร่วมงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เสนอแนะรูปแบบรายการ ช่วยประชาสัมพันธ์ รายการ ฯลฯ 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้แสดง เป็นขั้นตอนระดับกลางของการมีส่วนร่วมที่จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขเพิ่มเติม และ 3) การมีส่วนร่วมในระดับบริหารงาน (Policy Maker) คือ การเป็นผู้วางแผนกำหนดนโยบายเกี่ยวกับรายการ โทรทัศน์ ซึ่งถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม ลักษณะเด่นของขั้นตอนระดับนี้คือ การเป็นผู้วางแผนกำหนดนโยบายเกี่ยวกับ รายการ โดยในการศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนหูหนวกใน 4 ขั้นตอนของกระบวนการผลิตรายการคน หูหนวกสู่โควิด Live

ภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจาก 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ผลิตรายการ โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตรายการคนหูหนวกสู่โควิด Live ทั้ง 3 ฝ่าย จำนวนทั้งสิ้น 12 คน โดยมีรายละเอียด ดังนี้
 - 1.1 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บข้อมูลจากโปรดิเวเซอร์ ครีเอทีฟ พิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวก ล่ามภาษามือ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการ จำนวนทั้งสิ้น 10 คน
 - 1.2 ผู้ให้ทุนสนับสนุนโครงการ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้อำนวยการหรือผู้แทนจากสำนักสนับสนุนสุขภาวะประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จำนวน 1 คน
 - 1.3 สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลจากนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยหรือผู้แทนคณะกรรมการ จำนวน 1 คน
2. การวิเคราะห์เนื้อหารายการ โดยวิเคราะห์คลิปรายการคนหูหนวกสู่โควิด Live ที่เผยแพร่ผ่านทางเฟซบุ๊กแฟนเพจคนหูหนวกสู่โควิด จำนวนทั้งสิ้น 24 ตอน รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

รายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ถือเป็นนวัตกรรมการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวก ในรูปแบบรายการสดผ่านการสตรีมมิงในเฟซบุ๊กและยูทูบด้วยภาษามือเต็มจอ โดยมีพิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวก และล่ามภาษามือ ดำเนินรายการร่วมกัน ผู้ชมทั้งคนหูดีและคนหูหนวกสามารถรับชมรายการไปพร้อมกันโดยไม่ต้องมีบริการเสริม เป็นการทำงานของสื่อแบบ Born Accessible ซึ่งเป็นการสร้างความเท่าเทียมให้คนหูหนวกในการรับสื่อและการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. กระบวนการผลิตรายการในรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live

1.1. ขั้นตอนวางแผนก่อนการผลิตรายการ รายการนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักสนับสนุนสุขภาวะประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และดำเนินการผลิตโดยคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการ โดยเฉพาะคนหูหนวกที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการเข้าถึงข่าวสารข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับเรื่องของโรคโควิด-19 และข้อมูลสุขภาพต่าง ๆ จึงผลักดันการทำสื่อเพื่อการส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมกับประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม

ผู้ผลิตรายการมีการเตรียมความพร้อม โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ รูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย และทิศทางของเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ วันและเวลาในการออกอากาศ โดยสำรวจข้อมูลจากเครือข่ายคนหูหนวกของทีมผู้ผลิตรายการ รวมทั้งความคิดเห็นจากล่ามภาษามือ และตัวแทนจากสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอของรายการร่วมกัน เพื่อจะได้สร้างสรรค์รายการออกมาให้ตอบโจทย์ความต้องการและธรรมชาติการรับสื่อของคนหูหนวกมากที่สุด และเป็นรายการที่ต้องการส่งเสริมให้คนหูหนวกมีช่องทางการเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพ ที่คนหูหนวกสามารถเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเลือกประเด็นในการนำเสนอในแต่ละสัปดาห์ การเตรียมบท การสรรหาบุคคลที่จะมาดำเนินรายการซึ่งมีทั้งพิธีกรที่เป็นคนหูดีและพิธีกรคนหูหนวก แยกรับเชิญในแต่ละตอนที่จะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาของรายการในแต่ละตอน รวมไปถึงการเตรียมโปรแกรมที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินรายการสมดูลมากขึ้น เนื่องจากเป็นรายการสดที่ออกอากาศในช่องทางออนไลน์ จึงต้องมีความพร้อมเชิง เทคนิคควบคู่กันไปด้วยนั่นเอง

การสรรหาทีมงานจำเป็นต้องเลือกทีมงานที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสื่อ และที่สำคัญคือ ต้องมีประสบการณ์การผลิตรายการสำหรับคนพิการมาก่อน ซึ่งหัวหน้าโครงการนี้มีประสบการณ์การผลิตรายการเพื่อคนหูหนวกมากกว่า 10 ปี จึงทำให้สามารถเข้าใจธรรมชาติการรับสื่อเป็นอย่างดี ถือเป็นข้อได้เปรียบในการผลิตรายการ ส่วนการเลือกพิธีกรและล่ามภาษามือ ก็จำเป็นต้องมีการเลือกจากบุคคลที่มีประสบการณ์สูงและเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เพื่อจะสามารถเป็นกระบอกเสียงและดึงดูดให้คนหูหนวกรับชมรายการ และตอบสนองต่อจุดประสงค์ของรายการที่มุ่งจะให้ความรู้และประโยชน์ในเรื่องของโรคโควิด-19 อย่างครบถ้วน ล่ามภาษามือและพิธีกรจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับรายการเพราะพวกเขาคือ คนที่จะทำการสื่อสารกับคนหูหนวกโดยตรง และในขั้นตอนการเขียนบทรายการนั้นมีรายละเอียดที่ต้องดูแลและขั้นตอนการเขียนที่มากกว่ารายการทั่วไป เนื่องจากต้องใช้ภาษาทางการแพทย์ และเป็นคำศัพท์ใหม่ที่ต้องทำความเข้าใจร่วมกันระหว่าง พิธีกรคนหูหนวกและล่ามภาษามือ และต้องสอดคล้องกับภาษามือ เพื่อให้ผู้ร่วมรายการและผู้ชมรายการที่เป็นคนหูหนวกเข้าใจสิ่งที่ต้องการสื่อสารและรับประโยชน์จากเนื้อหาของรายการได้อย่างครบถ้วน โดยประเด็นการนำเสนอในรายการในแต่ละครั้งนั้นจะมีความยากในเรื่องของการสำรวจความต้องการจากคนหูหนวก ที่มีได้คำตอบค่อนข้างแคบและซ้ำกับสิ่งที่ทำมาแล้ว ดังนั้น การเลือกสรรหัวข้อในแต่ละสัปดาห์จึงต้องมีการสำรวจเพิ่มเติมจากบุคคลแวดล้อมคนหูหนวกว่ามีความสนใจ หรือต้องการความรู้ในเรื่องใด

1.2 ขั้นตอนเตรียมการผลิตรายการ ทีมงานทุกคนต้องเตรียมงานทุกอย่างให้พร้อมภายในห้องจัดรายการและห้องควบคุมห้องจัดรายการก่อนการถ่ายทำทุกครั้ง ทีมงานทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ของตนเองและควบคุมดูแลซึ่งกันและกัน เพื่อให้งานประสบความสำเร็จ ซึ่งในส่วนของการรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live เป็นรายการออนไลน์ที่สตรีมมิงสดผ่านเฟซบุ๊กและยูทูบ จากเดิมที่รายการมีการเผยแพร่ใน 2 เพจหลัก ก็ได้มีเพิ่มช่องทางการเผยแพร่พร้อมกันถึง 5 ช่องทาง ได้แก่ เพจคนหูหนวกรู้ สู้โควิด / เพจ Thai Deaf TV / เพจ

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต / เพจ Deaf Show by Ton และยูทูปชาแนล Thai Deaf TV เพื่อกระจายข้อมูลให้ถึงกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด โดยในส่วนของขั้นตอนเตรียมการผลิตนั้น ทีมผลิตจะมีการซักซ้อมก่อนวันถ่ายทอดสด เพื่อทำความเข้าใจของทั้งพิธีกร แขกรับเชิญ และทีมงาน ให้เข้าใจตรงกันในการสื่อสาร เนื่องจากประเด็นในการนำเสนอแต่ละครั้งมีความสดใหม่ และอาจมีข้อมูลที่ค่อนข้างยาก จึงจำเป็นต้องนัดหมายเพื่อทำความเข้าใจในการสื่อสารข้อมูลออกไปให้ถูกต้องและชัดเจนที่สุด นอกจากนี้ยังมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องของเทคโนโลยี สัญญาณอินเทอร์เน็ตด้วย เพื่อให้สามารถดำเนินรายการได้อย่างราบรื่นตลอดระยะเวลาที่กำหนด

1.3 ขั้นตอนการผลิตรายการ ด้วย เป็นรายการออนไลน์ที่สตรีมมิงสดผ่านเฟซบุ๊กและยูทูป จึงต้องอาศัยสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อเผยแพร่ภาพและเสียงของรายการในรูปแบบของการสตรีมมิง โดยทีมผู้ผลิตใช้แอปพลิเคชันไลน์เพื่อทำหน้าที่ในการสื่อสารกันเพื่อบอกคิวของรายการ และประเด็นต่าง ๆ ที่อาจแทรกเข้ามาในรายการของทีมผู้ผลิตเบื้องหลัง ทีมพิธีกร และล่ามภาษามือในระหว่างที่ออกอากาศสด และในส่วนของผู้ชมรายการก็สามารถแสดงคอมเมนต์เข้ามาที่รายการได้เลย โดยพิธีกรผู้ดำเนินรายการก็จะส่งคำถามไปยังผู้ร่วมรายการที่สามารถตอบคำถามได้โดยทันที ผู้ชมสามารถมีส่วนร่วมกับผู้เข้าร่วมรายการได้เลย ทำให้มีการสื่อสารระหว่างกัน และทีมงานผู้ผลิตเองก็สามารถนำความคิดเห็นของผู้ชมเป็นข้อมูลหนึ่งในการวางแผนหาแนวทางปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบรายการในขั้นตอนของการประเมินผลด้วย

1.4 ขั้นตอนหลังการผลิตรายการ ภายหลังจากการออกอากาศเสร็จสิ้นแล้วทุกครั้ง ทีมงานจะประชุมเพื่อประเมินผลการทำงานของแต่ละฝ่าย เพื่อพิจารณาว่าการทำงานที่ผ่านมาที่มีข้อบกพร่องควรแก้ไขหรือไม่ อันเป็นแนวทางปรับปรุงการทำงานในการผลิตรายการในครั้งต่อไป รวมทั้งการประชุมเรื่องการวางแผนเนื้อหาในสัปดาห์ต่อไป โดยเลือกประเด็นที่ผู้ชมนำเสนอเข้ามาในรายการ โดยรวมแล้วรายการมีผลตอบรับที่ดี มีผู้ชมให้ความสนใจมากขึ้น เป็นรายการที่มีประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน แต่ก็มีส่วนที่ต้องพัฒนาทั้งในแง่ของการประชาสัมพันธ์และตัวของรายการเองที่จะนำเสนอเนื้อหาให้เข้าถึงง่ายขึ้น กล่าวโดยสรุป การผลิตรายการนั้นมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นหน้างานมากมาย เนื่องจากเป็นรายการสด และความยากในการประสานงานเนื่องจากทีมงานและผู้ร่วมรายการไม่ได้พบกันก่อน ทำให้เนื้อหาบางช่วงมีความตกหล่น การดำเนินรายการไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ การควบคุมเวลา ยังไม่ดีพอ รวมไปถึงปัญหาเชิงเทคโนโลยีและสัญญาณอินเทอร์เน็ตก็เป็นอุปสรรคทั้งจากของฝั่งผู้ผลิตรายการเอง และฝั่งผู้ชมทางบ้านด้วยที่ไม่สามารถรับสารได้อย่างครบถ้วน

คนหูหนวกสามารถเข้ามามีบทบาทและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการใน 2 ระดับ คือ 1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร อันหมายถึง ผู้ชมรายการทั้งคนหูหนวกและคนหูดี สามารถฝากคำถามและเข้าร่วมในรายการได้ 2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตรายการ โดยตัวแทนคนหูหนวกเข้ามามีบทบาทการเป็นพิธีกร ดำเนินรายการ มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการ ตั้งแต่ขั้นวางแผนก่อนการผลิตรายการ ขั้นตอนเตรียมการผลิตรายการ ขั้นตอนผลิตรายการ และขั้นตอนหลังการผลิตรายการ

2. รูปแบบและเนื้อหาของรายการคนหูหนวกู้ สู้โควิด Live

2.1 ด้านรูปแบบการนำเสนอ พบว่า รายการคนหูหนวกู้ สู้โควิด Live เป็นรายการสัมภาษณ์ที่มุ่งเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 โดยวางบทบาทพิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวก และล่ามภาษามืออย่างสมดุล เป็นรายการที่พิธีกรหูหนวกใช้ภาษามือเต็มจอร์ระหว่างการพูดคุยกับพิธีกรคนหูดีและแขกรับเชิญในรายการ โดยมีล่ามภาษามือช่วยสื่อสาร 2 ทาง กล่าวคือ 1. การแปลภาษาพูดเป็นภาษามือให้กับคนหูหนวก 2. การแปลภาษามือเป็นเสียงบรรยายให้กับคนหูดี โดยทั้งพิธีกรคนหูดี พิธีกรคนหูหนวก และล่ามภาษามือ มีบทบาทในการนำเสนอรายการอย่างเท่าเทียมกัน ถือเป็นการทำงานของสื่อแบบ Born Accessible ที่สร้างความเท่าเทียมในการรับสื่อตั้งแต่ขั้นต้นของการผลิต

นอกจากนี้รายการยังมีการใช้ภาพ วิดีโอ ประกอบในรายการเพื่อสร้างความเข้าใจ โดยในแต่ละตอนจะมีพิธีกรที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการ 2 คน และบางตอนจะมี 3 คน และหากตอนใดที่มีแขกรับเชิญในรายการจำนวนมาก ทางรายการจะมีการเพิ่มจำนวนล่ามภาษามืออีก 1 คน โดยความยาวของรายการตอนละ 1 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 2 ช่วงหลัก คือช่วงที่ 1 การให้ความรู้ด้านสุขภาพ

โดยสัมภาษณ์วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ช่วงที่ 2 ช่วงเล่นเกมตอบคำถามเพื่อลุ้นรับของที่ระลึกจากทางรายการ โดยผู้ชมรายการทั้งคนดูบนจอ และคนดูที่ สามารถฝากคำถามในรายการได้ 4 รูปแบบ คือ 1. ข้อความ 2. คลิปวิดีโอ 3. ถามสดร่วมจอขณะถ่ายทอดสด และ 4. คอมเมนต์ขณะถ่ายทอดสด

โดยตัวแทนจากสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย อธิบายเพิ่มเติมว่า การวางรูปแบบการนำเสนอของรายการนี้สามารถทำให้คนหูหนวกสามารถเข้าถึงได้ง่าย และเอื้อประโยชน์ให้คนหูหนวกเข้ามามีส่วนร่วมกับรายการได้เป็นอย่างดี สามารถนำความรู้ที่ได้จากรายการไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองและคนรอบข้างได้อย่างเท่าเทียม

2.2 ด้านเนื้อหา พบว่า เนื้อหารายการส่วนใหญ่เน้นเรื่องของการให้ความรู้และแนวทางการดำเนินชีวิตในช่วงที่มีการระบาดของไวรัสโควิด-19 มีเนื้อหาหลากหลายมิติที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนหูหนวกที่อาจได้รับผลกระทบจากไวรัสโควิด-19 เช่น เรื่องสายพันธุ์ของไวรัสโควิด-19 เรื่องวัคซีนป้องกันโควิด-19 เรื่องการตรวจหาเชื้อไวรัสโควิด-19 เรื่องการแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก เรื่องหลักธรรมนำชีวิต เรื่องการฟื้นฟูร่างกายหลังหายป่วยโควิด เรื่องการเสริมภูมิคุ้มกันสุขภาพจิตในวิกฤตโควิด-19 เรื่องการผลิตสื่อของคนหูหนวกเพื่อรู้เท่าทันโควิด-19 รวมทั้งในประเด็นของการที่คนหูหนวกต้องรู้เท่าทันมีงานอาชีพและกลไกออนไลน์ และในเรื่องของการสร้างรายได้ให้คนหูหนวกรู้ทันอาชีพใหม่ในยุคโควิด-19 ที่จะสามารถปรับตัวได้ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเนื้อหาเหล่านี้ถูกสร้างมาเพื่อเป็นเสมือนทางออก หรือส่งเสริมแนวทางการดำเนินชีวิตให้คนหูหนวกสามารถรับมือด้านต่าง ๆ ได้ โดยอีกวิธีการหนึ่งในการสำรวจความต้องการความรู้ของคนหูหนวก คือการทำแบบสอบถาม และการนำข้อมูลจาก สสส. มาเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อในรายการของแต่ละสัปดาห์ โดยเน้นจาก 2 ประเด็นคือสิ่งที่คนหูหนวกจำเป็นต้องรู้ และสิ่งที่คนหูหนวกต้องการที่จะรู้จากคำถามคำถาม

ส่วนในด้านแขกรับเชิญหรือวิทยากรที่มาร่วมรายการส่วนใหญ่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นบุคลากรทางสาธารณสุข เนื้อหารายการจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เป็นเนื้อหาที่มีคำศัพท์ทางการแพทย์ หรือเชิงวิชาการ รวมทั้งเป็นคำศัพท์ใหม่ ๆ ทางรายการ จึงจำเป็นต้องย่อยประเด็นเหล่านั้น ทำให้เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ก็เป็นเรื่องใหม่สำหรับคนหูหนวกเหมือนกัน มีคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่อาจยังไม่มีภาษามือ หรือใช้คำศัพท์ในการสื่อสารค่อนข้างยากต่อความเข้าใจของคนหูหนวก จึงจำเป็นต้องมีการหาข้อมูลประกอบเพื่อทำความเข้าใจก่อนการผลิตรายการทั้งในส่วนของพิธีกร

ล่ามภาษามือ แขกรับเชิญ และทีมงานของรายการร่วมกันให้ชัดเจน โดยทางรายการจะเปิดโอกาสให้ผู้ชมรายการสามารถร่วมกำหนดประเด็นหรือหัวข้อในรายการได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์และการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกกับรายการได้ด้วย ซึ่งทางผู้ผลิตรายการต้องการเปิดโอกาสให้คนหูหนวกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการ นอกจากนี้ สิ่งสำคัญในกระบวนการผลิตรายการนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตมองว่า สิ่งที่ดีเป็นนวัตกรรมการผลิตรายการครั้งนี้ เป็นเรื่องของการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับการผลิตรายการในรูปแบบรายการสดผ่านการสตรีมมิงในเฟซบุ๊กและยูทูบ ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมรายการทั้ง คนหูดี และคนหูหนวก รวมทั้งในส่วนการผลิตรายการก็มีทั้งคนหูดีและคนหูหนวกทำงานร่วมกัน โดยมีล่ามภาษามือเต็มจอตลอดทั้งรายการ และมีการใช้กราฟิกต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติการรับสื่อของคนหูหนวก

จะเห็นได้ว่า รายการคนหูหนวกรู้สู้โควิด Live เป็นรายการที่ผลิตขึ้นเพื่อให้คนพิการโดยเฉพาะคนหูหนวกสามารถเข้าถึงและรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด-19 ที่สามารถเป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยในมุมมองของทีมผู้ผลิต สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไปอันดับแรก ๆ นั่นคือ การเขียนบทรายการคนหูหนวกทุกอย่างต้องมากขึ้น รวมไปถึงรูปแบบการใช้คำ หรือคำศัพท์ ไม่ควรใช้คำยาก อย่างไรก็ตามทีมงานผู้ผลิตก็มองว่า คนหูหนวกมีความสามารถในการที่จะเป็นพิธีกรดำเนินรายการได้ เพียงแต่ต้องเตรียมบทรายการที่มีความละเอียดเพิ่มขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นการผลักดันให้คนในสังคมเห็นถึงศักยภาพด้านการผลิตสื่อของคนหูหนวกได้อีกด้วย ดังนั้น สำหรับแนวทางการพัฒนารายการสำหรับคนหูหนวก ควรจะเน้นในเรื่องของการเตรียมข้อมูลและการเขียนบทให้คนหูหนวกสามารถเข้าใจเรื่องที่ต้องการนำเสนอได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งในเรื่องของการประชาสัมพันธ์และการร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อช่วยเผยแพร่รายการ หรือเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์แก่คนหูหนวกก็เป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

อภิปรายผล

1. **เข้าถึง เข้าใจ: การผลิตสื่อเพื่อคนหูหนวก** จากผลการศึกษากระบวนการผลิตรายการในรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live นั้น เกิดจากการผลักดันและร่วมมือกันของภาคสังคม นำโดยสำนักสนับสนุนสุขภาวะประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9) หนึ่งในหน่วยงานสำคัญของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ซึ่งทั้ง 3 หน่วยงานมีเป้าหมายเดียวกันในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างการรับรู้และนำไปใช้ประโยชน์ของคนหูหนวก จึงทำให้สามารถผลิตรายการนี้เกิดขึ้นมาได้ หากแต่การผลิตรายการเพื่อคนหูหนวกโดยเฉพาะในสื่อหลักของภาครัฐก็อาจยังมีจำนวนไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากมีปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการผลิตรายการหลายประการ ดังที่ พชรินทร์ ผาภา (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “นวัตกรรม รูปแบบรายการโทรทัศน์และการมีส่วนร่วมของคนหูหนวก” โดยศึกษารายการใจเท่ากัน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดในการผลักดันให้เกิดรายการโทรทัศน์สำหรับคนหูหนวก ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้ส่งสาร และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากคนหูหนวกในประเทศไทยมีจำนวนน้อย ไม่คุ้มค่าการลงทุน จึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้ผลิตสื่อ แต่รายการใจเท่ากันได้รับการสนับสนุนจากองค์กรผู้ผลิตสื่อเพื่อสนองต่อประโยชน์สาธารณะ ไม่มุ่งแสวงหากำไร จึงสามารถผลิตรายการออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ฟรีทีวีได้

การเข้าถึงสื่อของคนหูหนวก ยังเป็นสิ่งที่ต้องถูกผลักดันจากหลายภาคส่วนของสังคม ด้วยข้อจำกัดทางด้านร่างกายของคนหูหนวกในการรับสื่อ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ผลิตสื่อ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ต้องมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการผลิตสื่อที่สอดคล้องกับธรรมชาติของรับสื่อและการใช้งานของคนหูหนวกมากที่สุด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่สื่อต้องเป็นเสมือนผู้นำทางสังคม ต้องทำหน้าที่กระจายความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้คนทั่วไป และโดยเฉพาะคนพิการ สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและนำมาปฏิบัติใช้กับตนเองและคนรอบข้างได้อย่างทันทั่วถึงและถูกต้อง การส่งเสริมให้คนพิการสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้นั้น จึงต้องมีการขับเคลื่อนในหลายภาคส่วน ทั้งด้านผู้ผลิต ผู้รับสื่อ และภาคสังคม ดังที่ตรี บุญเจือ (2562) ได้อธิบายแนวคิดที่ต้องตอบสนองความต้องการในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านกิจการโทรทัศน์เป็น 3 มิติ คือ 1) มิติของคนพิการในการเป็นผู้เสพสื่อโทรทัศน์ โดยคนพิการต้องการเสพสื่อโทรทัศน์ทุกประเภทและทุกรูปแบบในเวลาที่เหมาะสมเช่นเดียวกับคนทั่วไป และคนพิการแต่ละประเภทรับรู้สื่อโทรทัศน์แตกต่างกัน จึงต้องลดข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ต่างกันไปตามประเภทของความพิการ 2) มิติของการเป็นผู้ร่วมผลิตสื่อที่สื่อสารมวลชนควรรับรู้เกี่ยวกับคนพิการ และ 3) มิติของสังคม โดยการที่สังคมมองว่าคนพิการเป็น “คนอื่น” ไม่ใช่พวกเรา เป็นปัญหาสำคัญเมื่อคนอื่นกลายเป็นคนชายขอบ

จะเห็นได้ว่า หากมีการส่งเสริมและผลักดันให้มีการผลิตสื่อ รายการโทรทัศน์ หรือรายการออนไลน์สำหรับคนหูหนวก หรือคนพิการอื่น ๆ ในภาคธุรกิจของสื่อเชิงพาณิชย์มากขึ้น รวมทั้งความร่วมมือจากภาคสังคม ก็จะสามารถ

ทำให้ประเทศไทยสามารถผลิตสื่อเพื่อให้คนหูหนวกสามารถเข้าถึงสื่อและใช้ประโยชน์จากสื่อได้อย่างเท่าเทียมกับประชากรกลุ่มอื่น ๆ โดยทั้งนี้สามารถนำผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการผลิตรายการ รูปแบบ และเนื้อหาในรายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live ไปเป็นตัวอย่างในการพัฒนารายการเพื่อคนหูหนวกต่อไปได้

การผลิตสื่อรายการเพื่อคนหูหนวกนั้นต้องมีความเข้าใจพฤติกรรมในการเปิดรับสื่อ และธรรมชาติของการรับสื่อของคนหูหนวก รวมทั้งผู้ผลิตรายการมีการเตรียมความพร้อม โดยสำรวจข้อมูลจากเครือข่ายคนหูหนวกของทีมผู้ผลิตรายการ รวมทั้งความคิดเห็นจากล่ามภาษามือ และตัวแทนจากสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอของรายการร่วมกัน เพื่อจะได้สร้างสรรค์รายการออกมาให้ตอบโจทย์ความต้องการและธรรมชาติการรับสื่อของคนหูหนวกมากที่สุด ซึ่งจะเห็นได้ว่า รายการคนหูหนวกรู้ สู้โควิด Live เป็นรายการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้กับคนหูหนวกในรูปแบบของรายการออนไลน์ ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมในการรับสื่อของคนหูหนวก สอดคล้องกับการศึกษาของศิวนารถ หงษ์ประยูร (2558) ที่ได้อธิบายไว้ว่า คนหูหนวกนิยมสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต เพราะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง เพราะคนหูหนวกชอบการมี Feedback หลังจากที่มีสื่อออกไปโดยคนหูหนวกส่วนใหญ่นิยมการแชต MSN และแชตอื่น ๆ รวมทั้งการสื่อสารผ่านภาพเคลื่อนไหว คนหูหนวกนิยมชมคลิปในยูทูบมาก เพราะเป็นภาพ และคนหูหนวกนิยมสื่อสารผ่าน Social Network เพราะไปตอบสนองความต้องการของคนหูหนวก คือ ต้องการการพูดคุยในชุมชน ใช้ภาษาไม่มาก ใช้คำสั้น ๆ และเป็น

ความรู้สึกว่าไม่แตกต่างจากคนทั่วไป และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของพรพธรรษา พิมพ์กระจำจ (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองทางการได้ยิน” จากผู้ปกครองทางการได้ยินทั้ง 4 กลุ่มช่วงวัย คือ กลุ่ม 13-18 ปี กลุ่ม 19-25 ปี กลุ่ม 26-49 ปี และ 50 ปีขึ้นไป โดยผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองทางการได้ยิน มีการใช้สื่อออนไลน์เป็นประจำ แม้กระทั่งในช่วงเวลาเรียนและช่วงวันหยุด ส่วนความต้องการพื้นฐานของผู้ปกครองทางการได้ยินที่มีต่อสื่อออนไลน์ พบว่า ยังคงมีความต้องการล่ามภาษามือเพื่อแปลข้อความที่พบเห็นในสื่อออนไลน์ อันเนื่องมาจากภาษามือคือภาษาแรกของผู้ปกครองทางการได้ยิน และพบอีกประเด็นที่น่าสนใจคือต้องการให้มีสติ๊กเกอร์ในรูปแบบภาษามือ เพื่อช่วยต่อการแสดงความรู้สึกและแผนข้อความในการติดต่อสื่อสารอีกด้วย โดยล่ามภาษามือถือเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับคนหูหนวกที่จะใช้ในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ดังเช่นผลการศึกษาของ มณีนัน ศรีปัญญา (2557) ที่พบว่า คนหูหนวกที่รับชมรายการโทรทัศน์ที่มีล่ามภาษามือ จะมีประสิทธิภาพการรับรู้ที่ดีกว่าคนหูหนวกที่รับชมรายการโทรทัศน์ที่ไม่มีล่ามภาษามือ ซึ่งคนหูหนวกที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะมีการรับรู้ และเข้าใจข้อมูลข่าวสารจากรายการโทรทัศน์ที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้คนหูหนวกมีการรับรู้ และเข้าใจข้อมูลข่าวสารจากรายการโทรทัศน์ประเภทรายการสารคดีมากที่สุด รองลงมาคือ รายการข่าว และรายการสนทนา โดยเมื่อรับชมรายการแล้วคนหูหนวกจะเข้าใจในบทสรุปของเนื้อหามากที่สุด

คนหูหนวกนอกจากจะมีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์แล้ว ยังมีอุปสรรคในเรื่องของการสื่อสารด้วย โดยหลายคนจำเป็นต้องนัดล่ามไปพบแพทย์ด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของผู้พิการทางการได้ยินที่มีปัญหาในเรื่องของการสื่อสาร ความบกพร่องทางการได้ยินอาจจะมีปัญหาในการใช้ภาษา กล่าวคือ ใช้ภาษาค่อนข้างจำกัด และไม่ถูกหลักไวยากรณ์ รู้คำศัพท์ในวงจำกัด ไม่สามารถนำคำศัพท์ไปใช้ในประโยคที่หลากหลายตามแต่ละสถานการณ์ได้ อาจใช้คำสลับที่กัน หรือการเขียนที่บกพร่อง (เกยุร วงศ์ก้อม, 2548, น. 8) ทำให้การสื่อสารกับบุคคลอื่นมีอุปสรรค ควรต้องมีล่ามภาษามือเดินทางไปด้วยเมื่อมีธุระสำคัญ ดังนั้นในรายการนี้ล่ามภาษามือจึงมีบทบาทและมีความสำคัญมากในการที่จะแปลสารไปถึงคนหูหนวกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทางรายการพยายามช่วยให้ข้อจำกัดนี้ลดลง ทั้งการใช้ภาษามือเต็มจอ การเปิดโอกาสให้คนหูหนวกได้สนทนากับแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์โดยตรง ตามวัตถุประสงค์ของรายการที่พยายามจะให้ความรู้ข่าวสารในเรื่องของโรคโควิด-19 และช่วยเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนหูหนวกมีแนวทางในการปรับตัวและใช้ชีวิตในช่วงภาวะวิกฤติเช่นนี้

2. เข้าไปมีส่วนร่วม: คนหูหนวกกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม รายการนี้เปิดโอกาสให้คนหูหนวก เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในรายการ 2 ระดับ กล่าวคือ 1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร และ 2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต โดยทางรายการมุ่งเน้นให้ผู้ชมรายการคนหูหนวกสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรายการด้วยการฝากคำถามในรายการได้ 4 รูปแบบ คือ 1. ข้อความ 2. คลิปวิดีโอ 3. ภาพสดร่วมจอขณะถ่ายทอดสด และ 4. คอมเมนต์ขณะถ่ายทอดสด และในส่วนในฐานะผู้ผลิตคนหูหนวกเข้ามามีบทบาทในการเป็นพิธีกรดำเนินรายการ มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตรายการตั้งแต่ขั้นวางแผนก่อนการผลิตรายการ ขึ้นเตรียมการผลิตรายการ ขึ้นผลิตรายการ และขั้นหลังผลิตรายการ การผลักดันให้คนหูหนวกเข้ามามีส่วนร่วมในรายการนั้น ทำให้คนหูหนวกสามารถแสดงศักยภาพของตนเองได้ผ่านบทบาทของพิธีกรที่จะสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้กับสังคมคนหูหนวกอีกด้วย รวมทั้งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็จะเป็นผลดีต่อการสร้างสรรค์เนื้อหา รูปแบบการนำเสนอของรายการตอบโจทยความต้องการของคนหูหนวก เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันที่เคารพทุกความคิดเห็น และผู้ผลิตสามารถนำความคิดเห็นต่าง ๆ มาปรับปรุงพัฒนารายการต่อไปให้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ Shirley A. White, et al (1994 อ้างถึงในชลลดา กิจรินทร์มัยสุข, 2548, น. 17) ที่ได้สรุปแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication Process) คือ กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟัง และเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งทางทีมงานผู้ผลิตรายการก็พยายามกระตุ้นให้คนหูหนวกเข้ามามีส่วนร่วมทั้งรายการด้วยการซักถาม ตีชม แสดงความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้เสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจเพื่อนำมาสู่การจัดทำเนื้อหาของรายการในประเด็นต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่สุดถนอม รอดสว่าง (2561) ได้อธิบายไว้ว่า รายการภาษามือเต็มจอควรจะสนับสนุนความสามารถของคนพิการทางการได้ยินให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ด้วยการส่ง

เสริมให้คนหูหนวก ได้มีส่วนร่วมในการผลิตรายการและเปิดโอกาสให้คนหูหนวกเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอประเด็นหรือกำหนดทิศทางของเนื้อหาของบทรายการที่เหมาะสมกับคนหูหนวก เพื่อให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจความแตกต่างและยอมรับในศักยภาพของคนหูหนวก ส่งผลให้คนทั่วไปและคนหูหนวกได้เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทำการศึกษารายการโทรทัศน์ภาษามือเต็มจอของต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นตัวอย่างในการพัฒนา รายการโทรทัศน์ภาษามือเต็มจอของไทย และพัฒนารูปแบบรายการให้สร้างสรรค์ ตอบโจทย์ความต้องการของคนพิการ รวมทั้งบดบังไม่แยกคนพิการออกจากการรับชมรายการของคนทั่วไปเพื่อให้ทุกคนสามารถดูรายการโทรทัศน์เพื่อเรียนรู้ที่จะใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมได้

อย่างไรก็ดี การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนหูหนวกในกระบวนการผลิตรายการนั้นจะมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร และมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตเท่านั้น แต่ยังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบายได้ หรือในระดับบริหารได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยที่มาเกี่ยวข้องทั้งด้านการเข้าถึงสื่อ ด้านเงินทุน และด้านทักษะการผลิตสื่อ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพัชรินทร์ ผาภา (2559) ที่ผลการศึกษาพบเช่นกันว่าในกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ใจเท่ากันเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคนหูดี และคนหูหนวก ซึ่งสามารถแบ่งระดับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ชม และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร โดยพิธีกรซึ่งเป็นทีมงานคนหูหนวกได้มีส่วนร่วมในระดับนี้มากที่สุด แต่ยังไม่พบการมีส่วนร่วมของคนหูหนวกในระดับบริหาร เพราะถึงแม้ทีมงานคนหูหนวกจะไม่มีความรู้ในด้านสื่อโทรทัศน์มาก่อน แต่เมื่อได้เข้ามาเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติจริงก็สามารถเข้าใจกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ รวมทั้งมีส่วนช่วยเหลือในการทำงานได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามพบว่า คนหูหนวกในประเทศไทยที่มีความรู้ มีศักยภาพในการทำงาน และสนใจศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ยังมีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้นหากในอนาคตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนหูหนวก ทั้งสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ หรือหน่วยงานอื่น ๆ สามารถเข้ามาผลักดันและสนับสนุนงบประมาณในการผลิตสื่อเพื่อคนหูหนวกและคนพิการอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น หรือการร่วมกันผลักดันให้คนหูหนวกเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับบริหารได้ ก็จะส่งผลต่อรูปแบบและเนื้อหารายการที่จะผลิตขึ้น ที่จะสามารถสะท้อนตัวตนของคนหูหนวกและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนคนหูหนวก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผู้วิจัยพบโมเดลของกระบวนการผลิตรายการสดในรูปแบบออนไลน์เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประเด็นสุขภาพ สำหรับคนหูหนวก รวมทั้งรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการนำเสนอ โดยองค์กรสื่อ หน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนหูหนวกหรือคนพิการสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนารายการ หรือเป็นช่องทางในการส่งเสริมให้คนพิการเข้าถึงสื่อ สามารถแสดงศักยภาพด้านการผลิตสื่อ และใช้ประโยชน์จากสื่อได้อย่างเท่าเทียม

ข้อเสนอแนะ

1. สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และเครือข่ายทั่วประเทศ สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปศึกษากระบวนการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวก เพื่อผลักดันให้เกิดการส่งเสริมให้คนหูหนวกเข้ามามีบทบาทด้านการผลิตสื่อเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมการผลิตรายการเพื่อให้คนหูหนวกสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้และนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้
2. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในฐานะผู้ให้ทุนสนับสนุนโครงการ สามารถนำข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งกระบวนการผลิตรายการเพื่อให้ความรู้กับคนหูหนวกในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์วิกฤติสุขภาพอื่น ๆ ต่อไป
3. องค์กรสื่อต่าง ๆ สามารถนำองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหา และกระบวนการสร้างสรรค์รายการที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนหูหนวก และไปประยุกต์ใช้และพัฒนาการผลิตรายการเพื่อคนหูหนวกต่อไปได้ รวมทั้งภาคส่วน ที่มีส่วนผลักดันเกี่ยวกับสื่อเพื่อคนหูหนวก

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2543). *สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เกตุร วงศ์ก้อม. (2548). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ*. เพทายการพิมพ์.
- คชรักษ์ แก้วสุราษ. (2563, 15 มิถุนายน). *สื่อคือแสงของคนหูหนวกในช่วงวิกฤต ?*. <https://thisable.me/content/2020/06/629>
- คมชัดลึก ออนไลน์. (2565, 21 ตุลาคม). *Big Sign ภาษามือใหญ่เต็มจอ นวัตกรรมความสุขเพื่อคนหูหนวกจาก VIPA*. <https://www.komchadluek.net/pr/533934>
- ชลลดา กิจรินภิรมย์สุข. (2548). *การศึกษาสถานะขององค์ความรู้ด้านการสื่อสารและการมีส่วนร่วมในวิทยานิพนธ์สาขานิเทศศาสตร์ พัฒนาการของไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ตรี บุญเจือ. (2562). *คนพิการกับการเข้าถึงหรือรับรู้และใช้ประโยชน์จากกิจการโทรทัศน์*. *วารสารวิชาการ กสทช. ประจำปี 2562*, 3(3), 121-146.
- พรพรรณ พิพิมพ์กระจ่าง. (2560). *การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้ปกครองทางการได้ยิน* [สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- พัชรินทร์ ผาภา. (2559). *นวัตกรรมรูปแบบรายการโทรทัศน์และการมีส่วนร่วมของคนหูหนวก* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- มนิรัตน์ ศิริปัญญาชนะ. (2557). *ประสิทธิผลด้านการรับรู้และความเข้าใจข้อมูลข่าวสารของคนหูหนวกจากรายการโทรทัศน์ผ่านล่ามภาษามือ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศิวินารถ หงษ์ประยูร. (2558). *การพัฒนารายการข่าวทางสื่ออินเทอร์เน็ตทีวี (IPTV) สำหรับคนหูหนวก*. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 29(90), 291-312.
- สุดถนอม รอดสว่าง. (2561). *แนวทางการเขียนบทรายการโทรทัศน์ภาษามือเต็มจอสำหรับคนพิการทางการได้ยิน*. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*, 12(2), 325-355.
- เสรี เรือนหล้า. (2543). *รูปแบบและกลวิธีการดำเนินเรื่องในการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ตามความต้องการของนักเรียน นักศึกษา จังหวัดเชียงใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- อลิสรา ชินคงอำนาจ. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกรับชมรายการ The Mask Singer หน้ากากนักร้อง* [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2017/TU_2017_5902031334_7344_6087.pdf
- voice online. (2554, 1 ตุลาคม). *หัตถภาษานานาข่าว รายการข่าวของคนหูหนวก*. <https://www.voicetv.co.th/read/19584>
- JSL Global Media. (2564, 4 พฤษภาคม). *รายการ D-มีดี EP8 | นายกสมาคมคนตาบอด และคนหูหนวกทำสื่อ กับเรื่องราว .. คนพิการเสฟสื่ออะไร [มีภาษามือ]*. <https://www.youtube.com/watch?v=ciQ9Eqnmc3o>